

Mongolský volební systém a jeho účinky na systém politických stran v letech 1992–2006

Pavel Maškarinec

Resumé

This article deals with the electoral system to the Mongolian unicameral parliament – The Great State Hural. Main goal of the paper constitutes an analysis of the electoral system in 1996, 2000 and 2004 elections and its effects on formation of the Mongolian party system. The paper also includes description of “founding” elections in 1990 and elections in 1992 by reason of introduction with particular actors of the party system. The article concludes with observation that fundamental condition, which affects functioning of the electoral system is form of the structuration of the Mongolian party system. Electoral system so contributes to creation of bipartism only in situation, where this is supported by coincidental structuration of the party system.

Keywords: Mongolia, Electoral System, Party System, Majoritarian Electoral Systems

Úvod

Pád komunistických režimů v zemích sovětského bloku na konci 80. let 20. století znamenal pro většinu zemí počátek transformace spojené se snahou o vytvoření kompetitivního politického pluralismu po desetiletích takřka neexistující otevřené stranické soutěže. Jednou z hlavních otázek se stala konstrukce nového volebního systému, který by na jedné straně dokázal stabilizovat nový politický systém a současně občanům umožnil věrohodný výběr svých zástupců, a tímto způsobem legitimizoval legislativu a z ní vycházející exekutivu.

Většina prací věnujících se studiu volebních systémů bývalých zemí sovětského bloku se nicméně zaměřuje převážně na oblast střední, východní nebo jihovýchodní Evropy. Ambicí předkládaného textu je rozšířit oblast výzkumu za hranice takto vymezeného areálu o Mongolsko nacházející se z geografického hlediska na pomezí Střední Asie a Dálného východu. Mongolsko je přitom předmětem našeho zájmu z několika důvodů. Na rozdíl od

geograficky blízkých nástupnických zemí bývalého SSSR ležících ve středoasijském areálu¹ prošlo rychlým a poměrně úspěšným přechodem k demokracii, který se obešel bez výraznějších regresů, a to i přesto, že Mongolsko postrádalo řadu předpokladů, které jsou všeobecně považovány za nezbytné pro úspěšné uskutečnění tohoto procesu². Současně Mongolsko reprezentuje zemi, kde před ustavením komunistického režimu neexistovala tradice soutěživého stranického systému. Konec mongolského komunistického režimu v roce 1990 tak přinesl ukončení mocenského monopolu Mongolské lidové revoluční strany (*Mongol Ardyn Chuv'sgalt Nam*, MACHN)³ a poprvé v mongolské historii příležitost k rozvoji pluralitního politického uspořádání. Vzhledem k neexistenci tradice soutěživého stranického systému a skutečnosti, že se nově vznikající stranický systém musel konstituovat od úplných základů, nabízí Mongolsko zajímavou příležitost zkoumání způsobu, jakým dokáže volební systém působit na podobu nově se utvářejícího stranického systému.⁴ Mongolský případ je zajímavý i toho důvodu, že Mongolsko přijalo pro volby do svého parlamentu – Velkého státního churalu (*Ulsyn Ich Chural*) – většinový volební systém (podobně jako některé další středoasijské země) a představuje tak výraznou anomálii ve srovnání s postkomunistickými zeměmi středovýchodní a jihovýchodní Evropy, ve kterých se pro volby do dolních komor parlamentů neprosadil většinový volební systém v žádné z jeho variant.⁵

Hlavní cíl předkládané analýzy leží ve snaze podat co nejkomplexnější pohled na mongolský volební systém a současně ukázat, jakým způsobem ovlivnil výběr volebního designu podobu nově se konstituujícího stranického systému. Klíčová část text se soustřeďuje na hodnocení výstupů volební soutěže v letech 1996, 2000 a 2004. Práce ovšem nepomíjí ani krátkou analýzu “zakládajících” voleb 1990 a voleb 1992, jejímž cílem je podat základní informaci o jednotlivých aktérech pohybujících se v prostředí nově se utvářejícího stranického systému.

¹ Kazachstánu, Kyrgyzstánu, Tádžikistánu, Turkmenistánu a Uzbekistánu.

² Srov. Fish, M. S. (1998): *Mongolia: democracy without prerequisites*. Journal of Democracy, Vol. 9, No. 3, pp. 127-141.; Fish, M. S. (2001): *The Inner Asian anomaly. Mongolia's democratization in comparative perspective*. Communist and Post-Communist Studies, Vol. 34, No. 3, pp. 323-338.; Fritz, V. (2002): *Mongolia: Dependent Democratization*. Journal of Communist Studies and Transition Politics, Vol. 18, No. 4, pp. 75-100.

³ MACHN byla v letech 1921–1990 jedinou povolenou politickou stranou a z hlediska Sartoriho typologie stranických systémů (pozri Sartori, G. (2005): *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*. Brno: CDK) lze Mongolsko přiřadit mezi nesoutěživé politické systémy s jedinou totalitní (ideologickou) stranou.

⁴ Podle Duvergera sice volební systém sám o sobě nestojí za vznikem stranického systému (tím jsou specifické charakteristiky dané země, ideologie a sociálně-ekonomické struktury), ale na druhé straně Duverger zdůrazňuje, že je to právě volební systém, který dokáže svým působením usnadňovat nebo naopak ztěžovat vznik a existenci nových stran (Novák, M. (1997): *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 60). Podle Nováka je pak volební systém hlavním technickým faktorem stranického systému a je s ním úzce spjat (Novák: *Systémy politických stran*, s. 60).

⁵ Srov. Kubát, M. (2003): *Postkomunismus a demokracie. Politika ve středovýchodní Evropě*. Praha: Dokořán, s. 56, 63-72.; Reynolds, A.; Reilly, B.; Ellis, A. (2005): *Electoral System Design: The New International IDEA*

“Zakládající” volby 1990

První svobodné volby v mongolské historii se uskutečnily 29. července 1990 (čtyři měsíce po pádu komunistického režimu).⁶ Ve volbách do dvoukomorového parlamentu bylo 50 členů horní komory voleno poměrným volebním systémem a 430 členů dolní komory většinovým volebním systémem v jednomandátových volebních obvodech. Mezi nejdůležitější události, které ovlivnily výsledek voleb, patřila relativně krátká doba od rozhodnutí do vypsání svobodných voleb a jejich uskutečnění. Opoziční strany si během necelých tří měsíců nedokázaly vybudovat silnější zastoupení ve venkovských oblastech, což bylo způsobeno jednak skutečností, že většina opozičních vůdců pocházela z hlavního města Ulánbátaru a dalších velkých měst, a současně sociálním složením opozičních stran, které přispívalo k výraznému společenskému odstupu od pastevců žijících ve venkovských oblastech.⁷ Z těchto důvodů se opoziční strany soustředily na získání voličské podpory především ve větších městech.⁸ Výraznou nevýhodu v souboji s MACHN představoval rovněž fakt, že opozice nedokázala udržet jednotu. Na rozdíl od demokratizujících se zemí východní Evropy, kde proti bývalé státostraně stanula ve volbách silná souborná formace zastupující velkou část opozičních skupin, v Mongolsku došlo k naprosté fragmentaci Mongolského demokratického svazu (*Mongolyn Ardčilsan Cholbó*, MoACh), který sehrál rozhodující roli při pádu komunistického režimu a opoziční skupiny tak byly ve volbách reprezentovány několika politickými stranami.⁹ Z těchto stran navíc pouze Mongolská demokratická strana (*Mongolyn Ardčilsan Nam*, MoAN) disponovala širší členskou základnou, zatímco v případě Mongolské národní pokrokové strany (*Mongolyn Ündesnij Devšilt Nam*, MÜDN) a Mongolské sociálně demokratické strany (*Mongolyn Social Demokrat Nam*, MSDN)¹⁰ se jednalo spíše o “kluby

Handbook. Stockholm: International IDEA s. 166-173.

⁶ První otevřená demonstrace proti mongolskému komunistickému režimu se uskutečnila 10. prosince 1989. Masovými se protesty ovšem staly až po demonstraci 21. ledna 1990. Rozhodující mezník mongolské tranzice představovala hladovka opozičních vůdců zahájená 7. března. V reakci na hladovku, mající podporu široké veřejnosti, se MACHN rozhodla k taktickému ústupu (s vědomím, že disponuje nad opozicí značnými výhodami i v případě konání svobodných voleb) a 9. března odstoupilo politbyro MACHN v čele s generálním tajemníkem strany Džambynem Batmönchem. 21. března parlament zrušil ústavně zakotvenou vedoucí roli MACHN (čl. 82 Ústavy) a následná novelizace ústavy z 11. května legalizovala existenci politických stran a umožnila konání svobodných voleb (srov. Kaplonski 2004: 48-70; Rossabi 2005: 1-24).

⁷ Např. prvního sjezdu Mongolské demokratické strany (*Mongolyn Ardčilsan Nam*, MoAN) se zúčastnilo 53 % intelektuálů, 40 % dělníků a pouze 7 % pastevců. Přibližně 45 % účastníků sjezdu disponovalo univerzitním vzděláním (Rossabi 2005: 27).

⁸ Srov. Rossabi, M. (2005): *Modern Mongolia. From Khans to Commissars to Capitalists*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, s. 26-27.

⁹ Srov ebd. S. 24-26.

¹⁰ MSDN vznikla na základech dalšího opozičního seskupení – Sociálnědemokratického hnutí (*Ardčilsan Socialist Chödölgön*, ASCh).

intelektuálů”.¹¹ Soustředěním se na městské voliče ovšem opoziční strany do jisté míry “obětovaly” 35–40 % obyvatelstva žijícího ve venkovských oblastech, což výrazně nahrávalo MACHN, která si během komunistického režimu dokázala vytvořit dostatečné zkušenosti při jednání s pastevcí. Opoziční strany současně nebyly schopné obsadit svými kandidáty všech 430 jednomandátových obvodů a 84 kandidátů MACHN¹² tak nemělo soupeře¹³.

Výsledek voleb, které se uskutečnily za těchto podmínek, přinesl jednoznačné vítězství MACHN, která získala 357 ze 430 mandátů v jednomandátových obvodech. Opoziční strany získaly v úhrnu pouze 6 % hlasů v jednomandátových obvodech, což znamenalo 16 mandátů pro MoAN, 6 pro MÜDN a 4 pro MSDN.¹⁴ V proporčně volené horní komoře parlamentu byl volební souboj vyrovnanější. MACHN získala 60 % hlasů a 31 mandátů a opoziční strany přibližně 30 % hlasů a 19 mandátů.¹⁵

Hlavním cílem nově zvoleného parlamentu se stalo přijetí demokratické Ústavy, s níž byla spojena i volba budoucí podoby politického systému. Ústava byla přijata 13. ledna 1992 a zavedla v Mongolsku poloprezidentský systém (s převahou postavení parlamentu)¹⁶. Ústava současně zrušila horní komoru parlamentu a zavedla v Mongolsku unikameralismus. Dle textu Ústavy (čl. 21 odst. 1 a 2) je mongolský parlament jednokomorový a skládá se ze 76 poslanců, kteří jsou voleni na čtyřleté funkční období.

Nejdůležitější spor, který se odehrával na půdě parlamentu, se ovšem týkal podoby nového volebního systému. MACHN, vědoma si svého silného postavení ve venkovských oblastech (s ohledem na výsledek voleb 1990), usilovala o přijetí většinového volebního systému, konkrétně “systému prvního v cíli” (*First Past the Post*, FPTP), zatímco opoziční strany upřednostňovaly smíšený volební systém (26 mandátů mělo být rozdělováno systémem FPTP a 50 mandátů listinným poměrným systémem). Výsledkem se stalo kompromisní řešení a přijetí (4. dubna 1992) semipropočního volebního systému.¹⁷

¹¹ Srov. Fritz: *Mongolia*, s. 86.

¹² Další nespornou výhodou MACHN představovaly manipulace s velikostí volebních obvodů, které zvýhodňovaly venkovské oblasti s vyšší podporou MACHN na úkor větších měst, kde měla silnější postavení opozice (Fritz: *Mongolia*, s. 85; Rossabi: *Modern Mongolia*, s. 27-28).

¹³ Srov. Rossabi: *Modern Mongolia*, s. 26-27.

¹⁴ Přibližně 8 % mandátů zůstalo neobsazených z důvodu neplatnosti hlasovacích lístků.

¹⁵ Srov. Fritz: *Mongolia*, s. 86-87; Rossabi: *Modern Mongolia*, s. 27.

¹⁶ Srov. Heaton, W. R. (1992): *Mongolia in 1991: The Uneasy Transition*. Asian Survey, Vol. 32, No. 1, pp. 50-55, tu s. 58; Fritz: *Mongolia*, s. 132-133; Fish: *The inner Asia anomaly*, s. 333-334.

¹⁷ Srov. Batbayar, T. (1993): *Mongolia in 1992: Back to One-Party Rule*. Asian Survey, Vol. 33, No. 1, 61-66, tu s. 61.

Vývoj mongolského volebního systému v 90. letech 20. století

Volební systém pro volby 1992

Základní vymezení mongolského volebního systému vychází z textu Ústavy (čl. 21 odst. 2 a 3), která dále svěřuje způsob vlastní procedury volby poslanců parlamentu volebnímu zákonu (čl. 21 odst. 2, 3, 4). Podle Ústavy probíhají volby na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním (čl. 21 odst. 2).

Na základě volebního zákona mají aktivní volební právo občané starší 18 let s trvalým pobytem na území republiky a pasivní volební právo občané starší 25 let (§ 1 odst. 2). Nominovat kandidáty mohou politické strany a koalice. Ve volbách mohou kandidovat rovněž nezávislí kandidáti, pokud mají podporu alespoň 801 voličů registrovaných ve volebním obvodu, kde hodlají kandidovat (§ 2). Strany, které se rozhodnou kandidovat ve volbách jako koalice, musí ve volbách vystupovat jako jeden subjekt a je jim zakázáno stavět vlastní kandidáty mimo kandidátů zastupujících koalici (§ 19 odst. 2).

Podobu hlasovacího lístku stanovuje volební zákon. Nejprve je uvedeno jméno kandidáta a až za ním následuje jméno strany nebo koalice. Pořadí kandidátů stran a koalic na hlasovacím lístku je určeno datem, kdy byly strany registrovány Nejvyšším soudem.¹⁸ Za kandidáty stran a koalic jsou uvedeni nezávislí kandidáti v pořadí, v jakém byli zaregistrováni volební komisí ve volebním obvodu, kde se rozhodli kandidovat (§ 33 odst. 3).

Pro volby bylo Mongolsko rozděleno do 26 volebních obvodů, jejichž velikost se pohybovala od 2 do 4¹⁹ mandátů.²⁰ Z hlediska klasifikace se jednalo o semiproporční volební systém neomezeného hlasování (*unlimited vote*), tj. systém prvního v cíli ve vícemandátových obvodech, ve kterém voliči disponují tolika hlasy, kolik je rozdělováno mandátů a mají možnost své hlasy rozdělit mezi kandidáty různých stran.²¹ Systém neomezeného hlasování²² je různými autory řazen buď mezi většinové volební systémy, nebo je považován za zvláštní

¹⁸ Tato situace v minulosti vedla k tomu, že se nově zakládané strany slučovaly nebo vytvářely koalice s dříve zaregistrovanými stranami, což zajišťovalo jejich kandidátům lepší umístění na hlasovacích lístcích (srov. IRI (2000): *Mongolia Parliament Election Observation Mission Report July 2, 2000*. Washington, DC: International Republican Institute, s. 49; Liao, H. S. (2004): *Elections and Political Development in Mongolia*, in: Schafferer, Ch. (ed.): *Recent Elections and Political Trends in East Asia*. Haslach/M: East Asia Books, pp. 63-76, tu s. 68).

¹⁹ Srov. Batbayar: *Mongolia in 1992*, s. 61; Schafferer, C. (2005): *The Great State Hural election in Mongolia, June 2004*. Electoral Studies, Vol. 24, No. 4, pp. 741-747, tu s. 742.

²⁰ Velikost volebních obvodů se stanovuje 70 dní před konáním voleb v závislosti na počtu obyvatel v ajmacích (krajích) a hlavním městě Ulánbátaru (§ 8 odst. 2). Hranice volebních obvodů kopírují územně-správní členění země: 56 mandátů se rozděluje v jednotlivých ajmacích a zbývajících 20 v hlavním městě Ulánbátaru.

²¹ Srov. Chytilík, R.; Hynek, N. (2004): *Semiproporční systémy*, in: Chytilík, R. – Šedo, J. (ed.): *Volební systémy*. Brno: MPÚ MU, s. 94-103, tu s. 94-96.

kategorii doplňující většinové a poměrné volební systémy. Současně neexistuje mezi autory jednoznačná shoda v označení tohoto volebního systému.²³

Volební systém pro volby 1996, 2000 a 2004

K novelizaci volebního zákona došlo na počátku roku 1996 a byla iniciována snahou MACHN o posílení jejího postavení.²⁴ Novela volebního zákona nově rozdělila Mongolsko do 76 jednomandátových obvodů (§ 8 odst. 1), přičemž zavedla dvojkolovou hlasovací proceduru. Pro vítězství kandidáta v prvním kole byl zaveden práh ve výši 25 % hlasů. Pokud žádný z kandidátů nedosáhne této hranice, koná se do dvou týdnů druhé kolo, do kterého postupují dva kandidáti, kteří obdrželi nejvíce hlasů v prvním kole. Vítězem druhého kola se stává kandidát, který získá většinu hlasů (§ 38 odst. 3 a 4). Pro platnost voleb je v obou kolech vyžadována účast alespoň 50 % voličů. Pokud by v druhém kole voleb nebylo dosaženo předepsané účasti, musí být do 30 dnů od vyhlášení neplatnosti původních voleb vyhlášeny v daném volebním obvodě nové volby (§ 41 odst. 1 a 3).

Novelizovaný volební systém tak lze klasifikovat jako dvoukolový systém (*Two-Round System*, TRS), konkrétně variantu spojující relativní většinu s absolutní (*plurality-majority*)²⁵, tj. systém, kde je v prvním kole vyžadován zisk předem daného počtu hlasů menší než 50 %, což někteří autoři (Caramani 2000: 30) označují jako kvalifikovanou pluralitu (*qualified plurality*).

V mongolském případě vedla stanovená hranice kvalifikované plurality k situaci, kdy se druhé kolo voleb dosud nekonalo, a to i přes uskutečnění trojích voleb podle pravidel tohoto volebního systému. Mongolský volební systém tak de facto naplňuje základní parametry FPTP, kterými jsou: 1. jednokolová volba; 2. jednoho kandidáta; 3. v jednomandátovém obvodě; přičemž 4. vítězí kandidát s největším počtem hlasů.²⁶

²² Tato práce se drží označení neomezené hlasování tak, jak bylo vymezeno v Šedo (2004: 23).

²³ Srov. Šedo, J. (2004): *Volební právo a klasifikace volebních systémů*, in: Chytilík, R. – Šedo, J. (eds.): *Volební systémy*. Brno: MPÚ MU, s. 11-36, tu s. 22-23.

²⁴ Srov. Fritz: *Mongolia*, s. 90.

²⁵ Srov. Reynolds, A.; Reilly, B.; Ellis, A. (2005): *Electoral System Design: The New International IDEA Handbook*. Stockholm: International IDEA, s. 52.

²⁶ Srov. Chytilík, R.; Hušek, P. (2004): *Většinové volební systémy*, in: Chytilík, R. – Šedo, J. (ed.): *Volební*

Analýza vlivu volebního systému na stranický systém Mongolska

Vzhledem k tomu, že se charakter mongolské volební soutěže blíží více FPTP než TRS, jeví se výhodnější sledovat účinky působení volebního systému na základě teoretických předpokladů spojených s FPTP, a z tohoto předpokladu vychází i následující text. Při hodnocení efektu volebního systému nezůstane opominuta ani kvantitativní analýza, jejímž cílem bude za použití empirických nástrojů (proměnných) podat informaci o bezprostředních výstupech hlasování a současně se pokusit nalézt potenciální propojení mezi volebním systémem a podobou stranické soutěže.

Teoretické předpoklady FPTP

Mezi základní a určující charakteristiky FPTP patří disproporcionalita výstupů hlasování a vysoký propad voličských hlasů. Ve volební soutěži, která probíhá na úrovni jednomandátových volebních obvodů, se započítávají pouze hlasy určené pro vítěze a všechny další hlasy bez ohledu na jejich počet propadají. Tato situace vede k nepoměrnému zastoupení na úrovni volebního obvodu, které se následně může reprodukovat na celostátní úrovni.²⁷ K této charakteristice se pojí i další z důležitých charakteristik FPTP, a to jeho tendence ke stranickému dualismu (tj. bipartismu) – přinejmenším na úrovni volebních obvodů.²⁸ Sám o sobě nicméně FPTP není schopen zabezpečit vznik bipartismu na celostátní úrovni, pokud dvě hlavní strany nedokáží dostatečně reprezentovat etnické, jazykové nebo náboženské menšiny, a ty jsou soustředěny v dostatečném počtu v konkrétních volebních obvodech.²⁹ FPTP tedy nebrání vzniku lokálních stran a jejich úspěchu ve volbách, čímž potenciálně umožňuje vznik multipartismu na celostátní úrovni, pokud existují lokálně silné strany reprezentující regionální menšiny.³⁰ Tendence, jíž FPTP napomáhá vytváření bipartismu, je vyjádřena především ve způsobu, jímž napomáhá eliminaci slabších stran. K této eliminaci dochází na základě dvou faktorů: mechanického a psychologického. Mechanický faktor vede k tomu, že třetí strana je znevýhodněna v zisku křesel s ohledem k počtu získaných hlasů. Psychologický faktor vyvolává taktické hlasování. Voliči si

systémy. Brno: MPÚ MU, s. 64-93, tu s. 65.

²⁷ Srov. Klíma, M. (1998): *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix, s. 211.

²⁸ Srov. Novák: *Systémy politických stran*, s. 153.

²⁹ Srov. Sartori, G. (2001): *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 61-68.

uvědomují, že hlas odevzdaný pro zástupce menší strany bude s největší pravděpodobností ztracen a hlasují tedy pro jednu ze dvou hlavních stran, což nadále reprodukuje současný stav a oslabuje třetí strany až do chvíle, kdy třetí strana předstihne druhou stranu. Poté se bipolarita obrátí proti ustupující staré straně.³¹ Nadměrné zisky mandátů, kterými FPTP odměňuje jak první, tak druhou stranu, produkují umělou parlamentní většinu jedné strany³² a umožňují vznik jednostranických vlád, což posiluje stabilitu výkonné moci a současně vytváří hegemonní opozici druhé strany.^{33 34}

V případě třetích stran působí FPTP dvojím způsobem. Strany s rozptýlenou voličskou podporou jsou bez ohledu na počet hlasů získaný na celostátní úrovni hrubě postiženy, zatímco strany s koncentrovanou voličskou podporou dosahují víceméně poměrného zastoupení. Podobně jako na strany s rozptýlenou voličskou podporou působí FPTP rovněž na extrémistické strany z obou stran stranického spektra, kterým znemožňuje proměnit volební podporu v zisk mandátů. Tato tendence, která způsobuje, že je stranický systém relativně umírněný, ovšem vyžaduje, aby celková politická kultura v zemi byla spíše homogenní a nevyskytovaly se v ní hluboké rozpory, vzhledem k tomu, že významné menšiny jsou dlouhodobě vyloučeny od zisku parlamentního zastoupení a účasti na vládě.³⁵

Zmínit je nutné i schopnost volebního systému reagovat na změny voličských nálad. Podle Duvergera FPTP velmi citlivě reaguje na běžný vývoj, ale na druhé straně je necitlivý na náhlé změny, pokud nejsou trvalé.³⁶ FPTP tedy potlačuje náhlé změny, ale v případě, že je změna trvalá a dostatečně hluboká, umožní po nějaké době nové straně, aby se prosadila a stala se druhou stranou.

Reynolds, Reilly a Ellis uvádějí jako základní charakteristiky FPTP především jeho jednoduchost,³⁷ zvýhodňování stran oslovujících co nejširší okruh voličů, personalizaci voleb zachovávající těsnější vztah mezi poslancem a jeho voliči a šanci na zvolení nezávislých kandidátů. Za hlavní nevýhody FPTP autoři považují snižování zastoupení žen, menšin a

³⁰ Srov. Novák: *Systémy politických stran*, s. 153.

³¹ Srov. ebd., s. 99-100.

³² Podle Sartoriho může deformace v rozdělení mandátů dosáhnout takové míry, že umožní vytvořit vládu i straně, která skončila ve volbách až na druhém místě (Sartori, G. (2005): *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*. Brno: CDK, s. 65).

³³ Srov. Klíma: *Volby a politické strany*, s. 212-213.

³⁴ Podle dalších autorů ovšem teze o vytváření homogenní parlamentní opozice není nesporná (srov. Chytilík, R.; Hušek, P. (2004): *Většinové volební systémy*, in: Chytilík, R.; Šedo, J. (ed.): *Volební systémy*. Brno: MPÚ MU, s. 64-93, tu s. 68).

³⁵ Srov. Klíma: *Volby a politické strany*, s. 213-215.

³⁶ Srov. Novák: *Systémy politických stran*, s. 164.

³⁷ Chytilík a Hušek (2004: 66) ovšem upozorňují, že zatímco o jednoduchosti volebního aktu a převodu vztahu mezi aktem volby a výsledkem není pochyb, při hodnocení působení jeho účinků lze pozorovat řadu zcela protikladných efektů závislých do značné míry na uspořádání politické obce, kde se volby odehrávají.

menších stran, tendenci podporovat vznik a reprodukci stran založených na klanovém, etnickém nebo regionálním principu (zaměřených úzce na svůj region a nepřátelských vůči vnějšímu okolí, což může vést k rozdělení země na samostatné regiony), zvyšování významu “regionálních lén” (*regional fiefdoms*), tj. oblastí, ve kterých jedna strana získá všechny nebo téměř všechny mandáty a ostatní strany jsou téměř nebo úplně vyloučeny z reprezentace a možnost manipulovat s hranicemi volebních obvodů (*gerrymandering*) a počtem voličů v jednotlivých volebních obvodech (*malapportionment*).³⁸

Míra proporcionality výstupů voleb a stabilita zastoupení

Analýzou míry proporcionality se pokusíme ukázat na důsledky působení mechanického účinku volebního systému. Pro zodpovězení otázky, jakým způsobem mongolský volební systém zajišťuje reprezentaci politických stran (tj. převod hlasů na mandáty), budou využity nástroje, které jsou široce používány v rámci kvantitativního empirického proudu zabývajících se studiem volebních systémů.³⁹

Pro hodnocení celkové disproporcionality výstupu hlasování mongolského volebního systému bude vypočítán index disproporcionality (Loosemore-Hanby index D), který měří celkový procentuální rozdíl mezi hlasy a mandáty nadreprezentovaných a podreprezentovaných politických stran, tj. distorzi v rámci celého stranického systému.⁴⁰

Disproporcionalita výstupů hlasování ve vztahu k jednotlivým politickým stranám bude měřena za použití indexu deformace (I), který měří míru nadreprezentace, respektive podreprezentace jednotlivých politických stran jako podílu mandátů, který strana získá za každé procento získaných hlasů.⁴¹

Měření stability zastoupení (tj. počtu stran) by mělo naznačit zda působení mongolského volebního systému napomáhalo spíše koncentraci nebo naopak dekoncentraci

³⁸ Srov. Reynolds; Reilly; Ellis: *Electoral System*, s. 35-44.

³⁹ Srov. Chytilík: *Zkoumání volebních systémů*, s. 46-53.

⁴⁰ Dle vzorce $D = 0,5 \sum |s_i - v_i|$, kde $s_i - v_i$ je rozdíl mezi podílem získaných mandátů a získaných hlasů. Index nabývá hodnot od 0 (dokonalá proporcionalita) do 100 (dokonalá disproporcionalita).

⁴¹ Dle vzorce $I = s_i / v_i$, kde s_i je podíl dané strany na celkovém počtu mandátů (v %) a v_i její podíl na celkovém počtu hlasů (v %). Je-li $I > 1$, je strana nadreprezentována, je-li $I < 1$, je podreprezentována a pokud $I = 1$, odpovídá její reprezentace dokonale podílu na hlasech. Podle Šeda patří mezi hlavní výhody indexu deformace to, že umožňuje porovnat míru nadreprezentace jednotlivých stran bez ohledu na jejich konkrétní zisk a neovlivňuje ho počet momentálně volených poslanců nebo účast voličů. Jako potenciální problémy uvádí závislost indexu na podílu propadlých hlasů, která může vést k jeho relevantnímu zvýšení nebo snížení a šanci menších stran dosahovat vyšších hodnot jak v případě nadreprezentace, tak podreprezentace. I přes výše zmíněné problémy představuje podle autora index deformace nejlepší řešení při hodnocení proporcionality zastoupení jednotlivých stran (srov. Šedo, J. (2006): *Proporcionalita zastoupení a navrstvující smíšené volební systémy*. Evropská

stranického spektra. Pro měření účinku volebního systému na roztržitost stranického spektra bude použit nejpoužívanější Laakso-Taageperův index efektivního počtu stran (N),⁴² který bude doplněn absolutním počtem stran jako pomocným kritériem. Index efektivního počtu stran měří, kolik stran je ve stranickém systému, vážených podle jejich velikosti.

Analýza vlivu volebního systému na stranický systém Mongolska

Tabulka 1: Počet stran zastoupených v mongolském parlamentu

Volby	Počet stran zastoupených v parlamentu	Efektivní počet stran
1992	3 + 1 nezávislý poslanec	1,17
1996	3	1,85
2000	4 + 1 nezávislý poslanec	1,11
2004	3 + 3 nezávislí poslanci	2,22

Při výpočtu efektivního počtu stran jsou strany kandidující v koalici počítány jako 1 subjekt. Obdobně nezávislí poslanci jsou počítáni jako 1 subjekt.

Zdroj: Vlastní výpočet na základě tabulek 2–6.

Volby 1992 – pokračující dominance MACHN

První volby do jednokomorového mongolského parlamentu se uskutečnily 2. července 1992 na základě systému neomezeného hlasování. Ve volbách kandidovalo 10 politických subjektů včetně 2 koalic a 10 nezávislých kandidátů. Hlavní opoziční strany vědomy si neúspěchu z roku 1990 vytvořily koalici Svaz zahrnující parlamentní MoAN a MÜDN spolu s Mongolskou stranou zelených (*Mongolyn Nogón Nam*, MNN). Přes tyto snahy zůstávala opoziční scéna nadále značně fragmentovaná. Stejně jako v roce 1990 byla MACHN jedinou stranou, která dokázala postavit plný počet kandidátů. Zatímco MACHN postavila 76 kandidátů, nominovaly všechny opoziční subjekty dohromady 207 kandidátů.⁴³

Výsledek voleb přinesl jednoznačné vítězství MACHN, která obdržela 56,9 % hlasů a

volební studia, roč. I, č. 1, s. 61-91, on-line text: (<http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/001/evs1-full.pdf>).

⁴² Dle vzorce $N = 1 / \sum p_i^2$, kde p_i je podíl strany na mandátech. Index efektivního počtu stran lze konstruovat jak na volební, tak na parlamentní úrovni. V této práci bude index konstruován výhradně na parlamentní úrovni. Index se rovná jedné v případě existence pouze jedné strany a jeho hodnota roste se zvyšujícím se počtem stran. V případě, že existuje jakýkoliv počet stejně velkých stran, shoduje se efektivní počet stran se skutečným stavem. Podle Lijpharta je výhodou indexu efektivního počtu stran jeho jednoduchost a snazší představitelnost. Naproti tomu Dunleavy a Bouceke zdůrazňují, že index nadhodnocuje velké strany, podhodnocuje menší strany a nejmenší strany nepočítá téměř vůbec (srov. Dudáková, B.; Chytilík, R.; Zvára, P. (2006): *Techniky výzkumu výstupů volební soutěže. Druhá generace*. Evropská volební studia, roč. 1., č. 1, s. 3-37, on-line text: (<http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/001/evs1-full.pdf>).

⁴³ Svaz postavil 48 kandidátů, parlamentní MSDN 28 kandidátů a zbývajících sedm stran v úhrnu 131 kandidátů (Schafferer, C. (2005): *The Great State Hural election in Mongolia, June 2004*. Electoral Studies, Vol. 24, No. 4, pp. 741-747).

70 mandátů (92,1 %). Koalice Svaz získala za 17,5 % hlasů pouhé 4 mandáty a třetí MSDN za 10,1 % hlasů jediný mandát. Poslední mandát získal nezávislý poslanec.

Tabulka 2: Výsledky parlamentních voleb v Mongolsku 1992

Strana	Kandidáti	Hlasy	Hlasy %	Mandáty	Mandáty %	I
MACHN	76	1 719 148	56,9	70	92,1	1,62
Svaz	48	528 736	17,5	4	5,3	0,3
MSDN	28	305 156	10,1	1	1,3	0,13
Nezávislí	10	90 640	3,0	1	1,3	0,43
Ostatní	131	377 671	12,5	0	0	0
Celkem	293	3 021 351	100,0	76	100,0	-

Zkratky: MACHN – Mongolská lidová revoluční strana; Svaz (koalice MoAN, MŮDN a MNN); MoAN – Mongolská demokratická strana; MŮDN – Mongolská národní pokroková strana; MNN – Mongolská strana zelených; MSDN – Mongolská sociálně demokratická strana

Zdroj: <http://www.openforum.mn/index.php?cid=188&key=theme>; <http://www.gec.gov.mn/index.htm>; vlastní výpočet.

Při hodnocení vlivu volebního systému se projevila především vysoká disproportionálnost výstupů hlasování. Index disproportionality (D) vyjadřující rozdíl mezi procentem hlasů a mandátů nadreprezentovaných a podreprezentovaných stran dosáhl hodnoty 27,07. Index deformace použitý pro hodnocení výsledku jednotlivých stran ukazuje, že nadreprezentace dosáhla pouze vítězná MACHN (1,62) zatímco zbývající strany byly výrazně podreprezentovány. Podreprezentace druhého Svazu dosáhla hodnoty (0,30) a nejvíce postižena byla třetí MSDN (0,13).

Výsledky voleb potvrdily některá z teoretických očekávání spojená s tímto volebním systémem. Neomezené hlasování může působit ve směru posilování stran, které jsou vnitřně soudržné a dobře organizované a jako jeho hlavní nevýhoda je uváděna především skutečnost, že voliči, i přes možnost rozdělit své hlasy mezi kandidáty více stran, ve skutečnosti často hlasují pouze pro zástupce jedné strany, což vede k vysoké disproportionálnosti výstupů hlasování podobně jako v případě FPTP.⁴⁴ Současně tento způsob hlasování minimalizuje úlohu osobností na úkor převažujícího vlivu stran.⁴⁵ Oba zmíněné faktory přispěly k drtivému vítězství MACHN, která jako jediná disponovala pevnou organizační strukturou, kterou si udržela z minulosti a rovněž jako jediná nasadila do voleb plný počet kandidátů.

Všechny strany, které získaly parlamentní zastoupení v roce 1990, si ho udržely i po volbách 1992, nicméně s ohledem k jeho velikosti byla MACHN jedinou stranou, kterou bylo

⁴⁴ Srov. Chytilík, R. – Hýnek, N. (2004): *Semiproporční systémy*, in: Chytilík, R.; Šedo, J. (ed.): *Volební systémy*. Brno: MPÚ MU, s. 94-103, tu s. 95-96; Reynolds; Reilly; Ellis: *Electoral System Design*, s. 44.

⁴⁵ Srov. Klíma, M. (2000): *Nová volební reforma ve Spojeném království – "AV plus"*. Politologický časopis, roč. 7, č. 1, s. 3–29, tu s. 6.

možné označit jako relevantní.⁴⁶ Fragmentace stranického spektra, vyjádřená indexem efektivního počtu stran, dosáhla hodnoty 1,17 a z hlediska zařazení naznačil stranický systém možnost potencionálního směřování k systému predominantní strany (s rysy ultradominantní strany).⁴⁷

Na závěr nelze nezmínit, že mongolský stranický systém se v období před i po volbách 1992 stále nacházel v zárodečném stadiu, což dokládá živelný vznik a slučování nových stran⁴⁸ a s tímto předpokladem je třeba přistupovat k výše navrženému zařazení stranického systému.

Volby 1996 – vítězství demokratů

Volby 1996 předznamenalo několik událostí, jež měly výrazně ovlivnit jejich výsledek. Mezi nejvýznamnější patřily novelizace volebního zákona (viz výše) a výrazná koncentrace doposud značně roztrášeného opozičního tábora. Po zkušenostech z minulých voleb si zástupci opozičních stran uvědomili, že jediná šance, jak uspět proti MACHN, je vystupovat ve volbách jednotně. Výsledkem několika vln slučování⁴⁹ byl vznik Mongolské národně demokratické strany (*Mongolyn Ündesnij Ardčilsan Nam*, MÜAN), v rámci které se sloučily od roku 1990 parlamentní MoAN a MÜDN spolu s několika dalšími stranami a vytvořily po MACHN druhou největší mongolskou politickou stranu.

Zmínit je nutné i působení zahraničních nadací,⁵⁰ které se aktivně podílely na rozvoji vznikajícího pluralitního systému. Pod vlivem těchto nadací došlo v únoru 1996 ke vzniku koalice Demokratický svaz (*Ardčilsan Cholbó*, ACh), ve které se spojily nejsilnější opoziční strany MÜAN a MSDN spolu s menšími MNN a Mongolskou stranou demokratických věřících (*Mongolyn Šašintny Ardčilsan Nam*, MŠAN). Za přispění IRI byla rovněž vytvořena

⁴⁶ Podle Sartoriho (2001: 45-46) je relevantní taková strana, která disponuje koaličním nebo vyděračským potenciálem, což ovšem vztahuje na vícestranické systémy, zatímco relevance opoziční strany v dvoustranickém systému je dána její schopností ztělesňovat (potenciální) vládní alternativu (Fiala, P.; Strmiska, M. (1998): *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal, s. 207), což ovšem podle autorů eliminuje kategorii vyděračského potenciálu a tím nepřiměřeně zjednodušuje pohled na systémové interakce dvoustranických soustav zejména v případech, kdy je tato soustava spjata s jiným než dvoustranickým formátem (srov. ebd., s. 207-214).

⁴⁷ V Sartoriho pojetí je predominantní taková strana, která získá ve více než trojích řádných volbách po sobě nadpoloviční většinu křesel, ale na druhé straně nemusí být podstatně silnější než druhá strana (srov. Sartori 2005: 208-218). Ultradominantní strana je současně jak predominantní, tak dominantní, tj. podstatně silnější než kterákoliv jiná strana (Novák: *Systémy politických stran*, s. 161-162). Potvrzení teze o systému predominantní strany by tedy musely potvrdit další volby.

⁴⁸ Srov. Liao, H. S. (2004): *Elections and Political Development in Mongolia*, in: Schafferer, Ch. (ed.): *Recent Elections and Political Trends in East Asia*. Haslach/M: East Asia Books, pp. 63-76, tu s. 67.

⁴⁹ Srov ebd. s. 67.

⁵⁰ Mezi nejaktivnější patřily International Republican Institute (IRI), Konrad-Adenauer-Stiftung nebo Asia

a financována volební kampaň Ach.⁵¹

MACHN se před volbami nacházela v obtížné situaci. Pokračující ekonomická stagnace měla ve spojení s rozšířenou korupcí výrazně negativní dopad na její voličskou banku. Politici MACHN si navíc po úspěších v předešlých volbách byli příliš jisti dalším volebním vítězstvím a nevěnovali se příliš intenzívně volební kampani.⁵²

Parlamentní volby se uskutečnily 30. června 1996 a kandidovalo v nich 5 stran, 2 koalice a 35 nezávislých kandidátů. Ve srovnání s volbami 1990 a 1992 stála proti MACHN sjednocená opozice, která dokázala postavit kandidáty ve všech volebních obvodech.⁵³ Výsledek voleb znamenal zásadní proměnu podoby stranického systému. Vítězem voleb se stala koalice ACh, která obdržela 45,7 % hlasů a 50 mandátů (65,8 %). MACHN, která se umístila na druhém místě, získala 38,6 % hlasů a 25 mandátů, což představovalo ztrátu 45 mandátů oproti roku 1992. Do parlamentu se dostala ještě malá Mongolská tradiční sjednocená strana (*Mongolyn Ulamdžlalyn Negdsen Nam*, MUNN), která za 1,8 % hlasů obdržela 1 mandát.

Tabulka 3: Výsledky parlamentních voleb v Mongolsku 1996

Strana	Kandidáti	Hlasy	Hlasy %	Mandáty	Mandáty %	I
ACh	76	483 201	45,7	50	65,8	1,44
MACHN	76	408 479	38,6	25	32,9	0,85
MUNN	17	19 029	1,8	1	1,3	0,72
Ostatní	133	146 473	13,9	0	0	0
Celkem	302	1 057 182	100,0	76	100,0	-

Zkratky: ACh – Demokratický svaz (koalice MÜAN, MSDN, MNN a MŠAN); MÜAN – Mongolská národně demokratická strana; MSDN – Mongolská sociálně demokratická strana; MNN – Mongolská strana zelených; MŠAN – Mongolská strana demokratických věřících; MACHN – Mongolská lidová revoluční strana; MUNN – Mongolská tradiční sjednocená

Zdroj: <http://www.openforum.mn/index.php?cid=188&key=theme>; <http://www.gec.gov.mn/index.htm>; vlastní výpočet.

Disproporcionalita výstupů hlasování vyjádřená indexem disproporcionality (D) dosáhla 12,72. Hodnocení výstupů hlasování jednotlivých stran, pro které byl použit index deformace, ukázalo, že nadreprezentace dokázala dosáhnout pouze vítězná ACh (1,44). Podle teoretických předpokladů by nadreprezentace na úkor dalších stran (zejména třetí) měla působit i ve prospěch druhé strany. V mongolském případě ovšem po vzniku koalice ACh

Foundation.

⁵¹ Srov. Fritz: *Mongolia*, s. 89-90; Rossabi: *Modern Mongolia*, s. 67-69.

⁵² Srov. Fritz: *Mongolia*, s. 90; Rossabi: *Modern Mongolia*, s. 67.

⁵³ MÜAN jako nejsilnější strana koalice ACh nominovala 50 z celkových 76 kandidátů.

de facto žádná třetí strana neexistovala⁵⁴ a disproporcionalita se tak obrátila i vůči MACHN (0,85) a malé MUNN (0,72).⁵⁵

Z hlediska relevance jednotlivých stran se potvrdilo stabilní postavení MACHN, a to i přes výrazný pokles v počtu mandátů. MACHN potvrdila, že představuje trvalou součást stranického spektra a potenciální vládní alternativu. V rámci koalice ACh se do parlamentu dostali zástupci stran, které měly své zastoupení již v předchozích parlamentech.⁵⁶ Zásadní rozdíl ovšem představovalo zastoupení těchto stran. Zatímco v roce 1992 získaly strany fragmentované opozice v úhrnu 6,6 % mandátů, v roce 1996, kdy kandidovaly společně, dokázaly získat 65,8 % mandátů. Hodnota indexu efektivního počtu stran v roce 1996 dosáhla 1,85 a z hlediska formátu stranického systému nebyl potvrzen trend směřování k systému predominantní strany. Formát stranického systému se přiblížil k systému dvou stran, a to i přesto, že se v případě ACh se jednalo o koalici. Podle Sartoriho⁵⁷ totiž lze stálé spojení stran pokládat za ekvivalent jedné strany. Potvrzení dvoustranického formátu by tedy vzhledem k výše uvedené definici vyžadovalo upevnění koaličních vazeb nebo sloučení v jednu stranu. V případě potencionálního rozpadu ACh se nabízely dvě alternativy. První znamenající návrat dominance MACHN a marginalizaci stran ACh. Druhá alternativa, spojená s udržením relevance těchto stran, by naproti tomu potvrdila, že stranický systém prošel zárodečným stadiem a k dlouhodobě relevantní pozici MACHN se připojily MÜAN a MSDN jako dvě nejsilnější strany koalice ACh, které v jejím rámci získaly 35, respektive 15 poslaneckých mandátů. V takovém případě by se v budoucnosti mohl volební souboj odehrávat mezi MACHN a MÜAN doplněnými MSDN jako třetí stranou. V rámci třístranického (tripartistického) formátu by tedy i nadále mohl fungovat mechanismus bipartismu; podobně jako je tomu podle Nováka⁵⁸ např. ve Velké Británii.

⁵⁴ Součástí ACh se staly po MACHN další dvě největší strany – MÜAN a MSDN. Žádná z dalších mongolských stran, jak v rámci koalice ACh, tak i mimo ni již nedisponovala výraznější podporou veřejnosti.

⁵⁵ Zde je nutno upozornit na to, že přestože se hodnota indexu deformace u MACHN a MUNN výrazně nelišila, v praxi přinesla MACHN 25 mandátů, zatímco MUNN pouze jediný. Potvrdilo se tak, že hodnota indexu u menších stran může působit lépe než jejich skutečný výsledek a hodnoty indexu je potřeba porovnávat s výsledky dalších stran a aspekty, které mohou rovněž působit na výstupy hlasování (srov. Šedo 2006: 71-72).

⁵⁶ MSDN dokázala samostatně získat parlamentní zastoupení v letech 1990 a 1992 a MÜAN představovala nástupce MoAN a MÜDN, které získaly každá samostatně parlamentní zastoupení v roce 1990 a společně spolu s MNN v roce 1992.

⁵⁷ Srov. Sartori, G. (2001): *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 52.

⁵⁸ Srov. Novák: *Systémy politických stran*, s. 84.

Volby 2000 – návrat dominance MACHN

Výsledkem čtyřleté vlády ACh byla naprostá ztráta její podpory v očích veřejnosti (srov. IRI 2000: 6-10). Ekonomická politika vlády ACh a její reformy podporované mezinárodními organizacemi,⁵⁹ vedly k dramatickému zhoršení životních podmínek většiny obyvatelstva (srov. Rossabi 2005: 69-96). Od roku 1998 navíc začalo docházet k boji o mocenské pozice uvnitř ACh, což se projevilo trojnásobnou výměnou na postu premiéra v posledních dvou letech vlády ACh. Volební rok 2000 začal štěpením uvnitř největší vládní strany MÜAN, kterou v lednu opustilo sedm poslanců. Část z nich obnovila samostatnou činnost MoAN a druhá založila Stranu Občanské vůle (*Irgenij Dzorij Nam*, IDN). Následovaly další odchody a před volbami se poslanecký klub ACh zredukoval na 37 z původních 50 členů. V dubnu poté MSDN a po ní i MNN oznámily, že v nadcházejících volbách nehodlají kandidovat v rámci ACh, čímž definitivně završily rozpad koalice (IRI 2000: 13, 45).

Volby 2000 se tak uskutečnily ve znamení naprosté fragmentace pravé a středopravé části stranického spektra, kterou dříve zastupovaly strany koalice ACh. To dokládá i téměř dvojnásobný nárůst počtu kandidátů oproti roku 1996.⁶⁰ Parlamentní volby se uskutečnily 2. července 2000 a kandidovalo v nich 13 stran, 3 koalice a 27 nezávislých kandidátů. Z bývalých stran vládní koalice kandidovaly v rámci ACh pouze MÜAN a malá MŠAN. MNN utvořila volební koalici s IDN a zbývající strany, MSDN a MoAN, se rozhodly kandidovat ve volbách samostatně.

Výsledek voleb znamenal drtivou porážku stran bývalé vládní koalice. Podle očekávání získala nejvíce hlasů MACHN.⁶¹ Překvapením ale byl rozsah jejího vítězství vzhledem k počtu získaných mandátů. MACHN získala 50,4 % hlasů, za které obdržela 72 mandátů (94,8 %). Druhá koalice ACh získala za 13 % hlasů jediný mandát. Po jednom mandátu získaly rovněž Vlast–Mongolská demokratická nová socialistická strana (*Ech oron–Mongolyn Ardčilsan Šine Socialist Nam*, Vlast–MAŠSN) za 10,5 % hlasů a volební koalice IDN–MNN za 3,5 % hlasů. Poslední mandát získal nezávislý poslanec.

⁵⁹ Např. Mezinárodním měnovým fondem (IMF), Světovou bankou (WB), Asijskou rozvojovou bankou (ADB) nebo Agenturou pro mezinárodní rozvoj Spojených států (USAID).

⁶⁰ Zatímco do volební soutěže 1996 vstupovalo 302 kandidátů, voleb 2000 se zúčastnilo 259 kandidátů bývalé koalice ACh (71 za MÜAN a MŠAN; 67 za MSDN; 62 za MoAN; 59 za IDN a MNN) proti nimž stálo dalších 343 kandidátů.

⁶¹ V předvolebním průzkumu z května 2000 byly stranické preference následující: MACHN 51 %, MÜAN 13 %, Vlast–MAŠSN 11 %, MSDN 7 %, IDN 4 %, BNN 4 % a MoAN 1 % (SMF 2000: 1).

Tabulka 4: Výsledky parlamentních voleb v Mongolsku 2000

Strana	Kandidáti	Hlasy	Hlasy %	Mandáty	Mandáty %	I
MACHN	76	517 746	50,4	72	94,8	1,88
ACh	71	133 890	13,0	1	1,3	0,1
Vlast–MAŠSN	72	107 897	10,5	1	1,3	0,12
IDN-MNN	59	36 192	3,5	1	1,3	0,37
Nezávislí	27	29 352	2,9	1	1,3	0,45
MSDN	67	91 663	8,9	0	0	0
MoAN	62	18 217	1,8	0	0	0
Ostatní	168	93 028	9,0	0	0	0
Celkem	602	1 027 985	100,0	76	100,0	-

Zkratky: MACHN – Mongolská lidová revoluční strana; ACh – Demokratický svaz (koalice MÜAN a MŠAN); MÜAN – Mongolská národně demokratická strana; MŠAN – Mongolská strana demokratických věřících; Vlast–MAŠSN – Vlast–Mongolská demokratická nová socialistická strana; IDN – Strana občanské vůle; MNN – Mongolská strana zelených; MSDN – Mongolská sociálně demokratická strana; MoAN – Mongolská demokratická strana

Zdroj: <http://www.openforum.mn/index.php?cid=188&key=theme>; <http://www.gec.gov.mn/index.htm>; vlastní výpočet.

V porovnání s rokem 1996 se téměř zdvojnásobila disproporcionalita výstupů hlasování ($D = 32,04$) způsobená skutečností, že stejně jako v roce 1996 dosáhla nadreprezentace pouze vítězná strana (nadreprezentace MACHN vyjádřená indexem deformace dosáhla 1,88). Současně ovšem došlo ve srovnání s rokem 1996 k zásadní proměně v podreprezentaci dalších stran. Zatímco v roce 1996 dosáhla podreprezentace druhé MACHN (0,76), v roce 2000 dosáhla hodnota tohoto indexu pro druhou stranu voleb koalici ACh (0,1), pro třetí MAŠSN (0,12) a bývalý člen vládní koalice MSDN nedokázala získat za 8,9 % hlasů jediný mandát. Podreprezentace koalice IDN–MNN dosáhla (0,37).⁶²

Naprosté vítězství MACHN bylo způsobeno především odmítnutím politiky bývalé vládní koalice voliči a současně vysokou fragmentací stranického systému. MACHN tak v 72 volebních obvodech, kde dokázala zvítězit, získala v průměru 52,94 % hlasů a navíc dokázala zvítězit v 19 z 20 volebních obvodů v hlavním městě, kde získala v průměru 53,16 % hlasů. Tím změnila zažitý stereotyp, že dokáže mobilizovat voliče pouze ve venkovských oblastech, zatímco ve městech je úspěšnější demokratická opozice.⁶³ Dalším důvodem prohry bývalých stran koalice ACh byl způsob vedení předvolební kampaně. S ohledem na nepříznivé výsledky předvolebních průzkumů se strany rozhodly založit kampaň především na osobnostech spíše než stranické příslušnosti kandidátů, a to i přesto, že v minulých volbách to

⁶² Podreprezentaci stran je ovšem nutno porovnat blíže. Zatímco MÜAN (hlavní člen koalice ACh) disponovala rozsáhlou organizační strukturou a členskou základnou získanou v minulosti, popularita Vlasti–MAŠSN a IDN–MNN (resp. IDN) byla téměř výhradně spojena s osobami jejich předsedů (srov. IRI 2000: 14–16; Rossabi 2005: 90–91). V případě, že by předsedové těchto stran nezískali osobně mandáty, ztratily by tyto strany parlamentní zastoupení, zatímco ACh unikly další dva mandáty o 0,7 % a 0,9 % hlasů (vlastní výpočet na základě <http://www.gec.gov.mn/index.htm>; IRI 2000: 97–110).

⁶³ Srov. Liao: *Elections and Political Development in Mongolia*, s. 71.

byla právě stranická příslušnost, která rozhodovala při rozhodování voličů.⁶⁴ Tato strategie se ukázala jako chybná a mnoho z čelných představitelů těchto stran bylo poraženo neznámými kandidáty MACHN.

Při srovnání volebních výsledků stran bývalé koalice jako celku (tj. MÜAN, MSDN, MNN, MŠAN, IDN a MoAN) se ukazuje, že strany by ani při společném postupu nedokázaly výrazněji ohrozit vítězství MACHN. Společný zisk 27,2 % hlasů by nicméně znamenal, že by ke stávajícím 2 mandátům získaly dalších 7 na úkor MACHN.⁶⁵ Tím by se podíl jejich mandátů zvýšil na 11,9 % z 2,6 %, nicméně disproporcionalita výstupů hlasování by se téměř nezměnila. Index disproporcionality (D) by se snížil z původních 32,04 na 30,54.

Tabulka 5: Výsledky parlamentních voleb v Mongolsku 2000 v případě společné kandidatury stran koalice ACh ve složení z roku 1996

Strana	Hlasy	Hlasy %	Mandáty	Mandáty %	I
MACHN	517 746	50,4	65	85,5	1,70
ACh (1996)	279 962	27,2	9	11,9	0,44
MAŠSN	107 897	10,5	1	1,3	0,12
Nezávislí	29 352	2,9	1	1,3	0,45
Ostatní	93 028	9,0	0	0	0
Celkem	1 027 985	100,0	76	100,0	-

Zdroj: <http://www.openforum.mn/index.php?cid=188&key=theme>; <http://www.gec.gov.mn/index.htm>; vlastní výpočet.

Z hlediska stranického systému došlo k naprostému rozpadu systému tak, jak se vytvořil po volbách 1996. Index efektivního počtu stran dosáhl po volbách 2000 hodnoty 1,11 a potvrdilo se, že představa dvoustranického, případně třístranického formátu nebyla s ohledem k neukončené krystalizaci stranického spektra prozatím uskutečnitelná. Stranický systém znovu naznačil tendenci k potencionálnímu vzniku systému predominantní strany (s rysy ultradominantní strany).

Volby 2004 – volební pat

Drtivé vítězství MACHN ve volbách 2000 vyvolalo, podobně jako po volbách 1992, vlnu slučování v rámci fragmentovaného opozičního tábora. Ihned po prohraných volbách vyzvali předsedové MÜAN a MSDN ke sloučení obou stran.⁶⁶ V říjnu 2000 byl vytvořen přípravný výbor, kterého se mimo MÜAN a MSDN zúčastnili zástupci MŠAN, MoAN a Mongolské

⁶⁴ Srov. Sumati, L. (2000): *Back in Total Control*. TOL, 14. 8. 2000, on-line text: (<http://www.tol.cz>).

⁶⁵ Vlastní výpočet na základě <http://www.gec.gov.mn/index.htm>; IRI 2000: 97-110.

⁶⁶ Podobný návrh byl předsedy obou stran předložen již v roce 1998, kdy byl ovšem odmítnut většinou vlivných členů obou stran, kteří upřednostňovali model dvou větších a jedné menší strany před dvoustranickým modelem

demokratické strany obnovy (*Mongolyn Ardčilsan Sergén Mandalyn Nam*, MASMN). O dva měsíce později (6. prosince 2000) se konal společný sjezd těchto stran v hlavním městě Ulánbátaru, na kterém bylo oznámeno jejich sloučení a vznik Demokratické strany (*Ardčilsan Nam*, AN).⁶⁷ Na konci roku 2003 pak AN, Vlast–MAŠSN a Strana Občanské vůle–Republikánská strana (*Irgenij Dzorig–Bügđ Najramdach Nam*, ID–BNN)⁶⁸ vytvořily koalici Vlast–Demokracie (*Ech oron–Ardčilal*, EO–A). Na rozdíl od voleb 2000 tak ve volbách 2004 stanuly proti MACHN hlavní opoziční strany spojené v jedné koalici podobně jako v roce 1996.

Volby se uskutečnily 27. června 2004 a kandidovalo v nich 6 stran, 1 koalice a 15 nezávislých kandidátů. Ve srovnání s rokem 2000 se výrazně snížil jak počet kandidujících subjektů, tak počet kandidátů. Zatímco v roce 2000 kandidovalo průměrně 7,9 kandidátů na jeden volební obvod, v roce 2004 poklesl tento počet na 3,2. To překonalo i hodnotu z roku 1996, která dosáhla 4,0 kandidátů na jeden volební obvod.

Výsledky voleb skončily obrovským překvapením a vyvolaly patovou situaci při jednání o vytvoření nové vlády. Podle předvolebních průzkumů měla MACHN ještě v březnu náskok 20 %, ale s blížícími se volbami se začal její náskok snižovat a v květnu byl již pouze 11 %.⁶⁹ Vítězem voleb se stala MACHN, která získala 48,8 % hlasů před EO–A se 44,9 % hlasů. V úhrnu zvítězila MACHN pouze o 41 192 hlasů, ale po přepočtu na mandáty získaly obě strany po 36 mandátech⁷⁰ a společně tak obdržely 94,8 % mandátů.⁷¹ Do parlamentu se dostal ještě jeden zástupce Republikánské strany (*Bügđ Najramdach Nam*, BNN), která získala 1,4 % hlasů a tři nezávislí poslanci.

(Liao: *Elections and Political Development in Mongolia*, s. 67).

⁶⁷ Srov. Liao: *Elections and Political Development in Mongolia*, s. 68.; Szajkowski, B. (2005): *Political Parties of the World*. London: John Harper Publishing, s. 416-417.

⁶⁸ ID–BNN vznikla v roce 2002 sloučením IDN, BNN, Strany pro Mongolsko a Mongolské strany rozvoje venkova (*CWRP's mid term strategy document*).

⁶⁹ Srov. SMF (2004a): *Politbarometer No. 21, March 2004*. Ulan Bator: Sant Maral Foundation, on-line verze: (<http://www.openforum.mn/index.php?cid=97&rid=85&p=1>).; SMF (2004b): *Politbarometer No. 22, June 2004*. Ulan Bator: Sant Maral Foundation, on-line verze: (<http://www.openforum.mn/index.php?cid=97&rid=85&p=1>).

⁷⁰ Po volbách podala MACHN žalobu pro neplatnost voleb ve dvou obvodech, kde zvítězili kandidáti EO–A a z tohoto důvodu disponovala EO–A fakticky 34 mandáty.

⁷¹ V rámci EO–A obdržela AN 27, Vlast–MAŠSN 7 a ID–BNN 2 mandáty.

Tabulka 6: Výsledky parlamentních voleb v Mongolsku 2004

Strana	Kandidáti	Hlasy	Hlasy %	Mandáty	Mandáty %	I
MACHN	76	505 670	48,8	36	47,4	0,97
EO-A	76	464 478	44,9	36	47,4	1,06
BNN	35	14 404	1,4	1	1,3	0,93
Nezávislí	15	36 237	3,5	3	3,9	1,11
Ostatní	42	14 742	1,4	0	0	0
Celkem	244	1 035 531	100,0	76	100,0	-

Zkratky: MACHN – Mongolská lidová revoluční strana; EO–A – Vlast–Demokracie (koalice AN, MAŠSN a ID–BNN); AN – Demokratická strana; MAŠSN – Mongolská demokratická nová socialistická strana; IDN–BNN – Strana občanské vůle–Republikánská strana; BNN – Republikánská strana

Zdroj: Schafferer 2005: 746; vlastní výpočet.

Volby 2004 přinesly zásadní proměnu v disproporcionalitě výstupů hlasování. Hodnota indexu disproporcionality (D) dosáhla 2,06, což znamenalo, že se rozdíl mezi hlasy a mandáty nadreprezentovaných a podreprezentovaných stran výrazně snížil a mongolský volební systém dosáhl výrazně poměrných výsledků. To platilo i pro výsledky jednotlivých stran. Nadreprezentace EO–A dosáhla (1,06) a podreprezentace MACHN (0,97). Nízkou podreprezentací menší BNN (0,93) je třeba posuzovat podobně jako výsledky dalších menších stran v minulých volbách,⁷² u kterých zisk jediného mandátu ve spojení s malým počtem hlasů zaručuje, že dosahují vyšších hodnot, což je problém indexu deformace, na který upozorňuje i Šedo.⁷³ Dosažení výrazně poměrného výsledku voleb bylo způsobeno především výraznou koncentrací stranického spektra, v jehož důsledku kandidovaly všechny nejdůležitější strany v rámci jedné koalice a volební souboj se tak fakticky odehrával fakticky pouze mezi zástupci MACHN a EO–A, které jako jediné dokázaly nasadit kandidáty ve všech volebních obvodech, zatímco žádná z dalších stran nedokázala obsadit svými kandidáty ani polovinu volebních obvodů.

Vyrovnaný výsledek voleb znamenal ztrátu především pro MACHN, která ještě tři měsíce před volbami vysoce vedla v předvolebních průzkumech. Mongolský sociolog Tamir (2004b) vidí jako hlavní důvody výsledků voleb: (a) špatně vedenou a načasovanou předvolební kampaň MACHN; (b) víru voličů v jasné vítězství MACHN, která způsobila, že i její voliči dali, ve snaze o zachování vzájemné kontroly mezi opozicí a vládou, své hlasy kandidátům opozice; (c) psychologickou únavu z dlouhotrvající vlády MACHN;⁷⁴ (d) fakt, že na rozdíl od minulých voleb, kdy kandidáti volili především s ohledem na stranickou

⁷² Jediný mandát BNN získal její předseda, se kterým je také spojena většina podpory celé strany.

⁷³ Srov. Šedo, J. (2006): *Proporcionalita zastoupení a navrstvující smíšené volební systémy*. Evropská volební studia, roč. I, č. 1, s. 61-91, tu s. 71-71, on-line text: (<http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/001/evs1-full.pdf>).

⁷⁴ Po vítězství koalice ACh v parlamentních volbách 1996 následovalo osmileté období, kdy MACHN zvítězila ve všech následujících volbách (volbách do místních zastupitelstev 1996, prezidentských volbách 1997, doplňovacích parlamentních volbách 1997, parlamentních volbách 2000, volbách do místních zastupitelstev 2000, prezidentských volbách 2001 a doplňovacích parlamentních volbách 2002).

příslušnost, v roce 2004 dalo mnoho voličů, především z řad tzv. fluktuujících voličů, přednost při výběrů kandidátů osobnostem před stranickou příslušností.⁷⁵ Všechny výše uvedené důvody přispěly k nárůstu podpory EO–A, která rovněž dokázala na svou stranu získat převážnou část hlasů fluktuujících voličů, zatímco MACHN obdržela pouze hlasy svých tradičních voličů.

Při hodnocení volebních výsledků je třeba podívat se na volební výsledky rovněž na mikrosystémové rovině, tj. na úrovni jednotlivých volebních obvodů. Vítězství kandidátů EO–A bylo v mnoha obvodech takové, že v případě, že by strany koalice kandidovaly samostatně, nedokázaly by s největší pravděpodobností konkurovat kandidátům MACHN a ztratily by několik ze svých mandátů v její prospěch. Např. v 8 volebních obvodech zvítězili kandidáti EO–A rozdílem menším než 500, ve 4 s menším než 1000, v 5 s menším než 1500, v 5 s menším než 2000, ve 4 s rozdílem menším než 2500, ve 3 s rozdílem menším než 3000, ve 3 s rozdílem menším než 3500 a ve 2 s rozdílem menším než 4500 hlasů.⁷⁶ Znovu se tedy potvrzuje důležitost jednotného postupu opozičních stran vůči MACHN, která jako jediná dlouhodobě disponuje dostatečně silnou podporou, která jí umožňuje dosahovat samostatně významného parlamentního zastoupení. Relevance dalších stran se v minulosti vždy odvíjela od jejich společného postupu, bez kterého nebyly schopny dosahovat významnějšího zastoupení.

Index efektivního počtu stran dosáhl po volbách 2004 hodnoty 2,22 a formát stranického systému nepotvrdil, stejně jako po volbách 1996, směřování k systému predominantní strany a znovu se přiblížil dvoustranickému formátu (při posuzování koalice EO–A jako jednoho subjektu, podobně jako v roce 1996).

Závěr

Při celkovém hodnocení působení mongolského volebního systému se ukazuje, že naplnil některá z teoretických předpokladů s ním spojovaných. S výjimkou voleb v roce 2004 se potvrdila vysoká disproporcionalita výstupů hlasování a vysoký propad značné části voličských hlasů. Index disproporcionality (D) dosáhl v roce 1996 (12,72), v roce 2000 (32,04) a v roce 2004 (2,06). Ztrátovost hlasů dosáhla celostátně 46 % v roce 1996, 48 %

⁷⁵ V podobném duchu hlasovali i někteří voliči MACHN patřící mezi oddané podporovatele mongolského prezidenta Nacagína Bagabandiho. Důvodem ztráty podpory těchto voličů byly předvolební spory mezi prezidentem, který byl roce 2001 zvolen jako kandidát MACHN, a samotnou MACHN.

⁷⁶ Průměrná velikost volebního obvodu v roce 2004 byla 13 625 voličů (vlastní výpočet na základě

v roce 2000 a 45 % v roce 2004. Na mikrosystémové úrovni se ztrátovost hlasů pohybovala v rozmezí 29–67 % v roce 1996, 19–66 % v roce 2000 a 22–66 % v roce 2004.⁷⁷

Co volební systém naopak nedokázal, bylo vytvoření stranického bipartismu na celostátní úrovni, a to ani přesto, že je Mongolsko z národnostního hlediska poměrně jednolitou zemí bez přítomnosti výrazných menšin a současně v Mongolsku nepůsobí žádné extremistické strany, které by se mohly opřít o podporu veřejnosti.

Při zkoumání důvodu, proč působil volební systém tímto směrem, se nabízí použití Sartoriho schématu zkonstruovaného na základě vztahu mezi typy volebních a stranických systémů. Sartori⁷⁸ rozlišuje “silné” a “slabé” volební a stranické systémy⁷⁹ a na základě jejich vzájemných kombinací nabízí následující schéma.

Tabulka 7: Kombinovaný vliv stranických a volebních systémů

Stranický systém	Volební systém	
	Silný	Slabý
Silný (strukturovaný)	Kombinace (I): Reduktivní účinek volebního systému	Kombinace (II): Vyvažující-blokující účinek stranického systému
Slabý (nestrukturovaný)	Kombinace (III): Omezující-reduktivní účinek ve volebním obvodu	Kombinace (IV): Žádný vliv

Zdroj: Sartori 2001: 57.

Vzhledem k tomu, že mongolský volební systém nelze označit jinak než jako “silný”, je třeba hledat důvod, proč volební systém nedokázal přispět k redukci počtu stran a zabezpečit vznik dvoustranického formátu ve strukturaci stranického systému. Jako hlavní příčina se nabízí především nevyzrálost stranického systému spojená s častou obměnou jeho aktérů. Mongolský stranický systém je od svého počátku charakteristický dominantní pozicí postkomunistické MACHN, která si dokázala udržet rozsáhlou organizační strukturu z období před rokem 1990 a současně i voličskou podporu velké části obyvatelstva. Naproti tomu pro opoziční subjekty vznikající po roce 1990 je charakteristická častá frekvence vzniku a slučování stran a to především v souvislosti s parlamentními volbami. Přeskupování jednotlivých politických subjektů bylo nicméně téměř vždy spojeno se stejnými politickými představiteli, kteří stáli za zánikem stávajících uskupení a vznikem nových. Neustále se

<http://www.openforum.mn/index.php?cid=202&>.

⁷⁷ Vlastní výpočet na základě <http://www.openforum.mn/index.php?cid=188&key=theme;http://www.openforum.mn/index.php?cid=202&>.

⁷⁸ Srov. Sartori: *Srovnávací ústavní inženýrství*, s. 48-49.

⁷⁹ “Silné” – strukturované stranické systémy jsou systémy, kde voliči dávají přednost “abstraktnímu obrazu strany”, zatímco ve “slabých” – nestrukturovaných systémech dávají voliči přednost místním osobnostem nebo místním vůdcům (Sartori 2001: 49).

opakující štěpení v rámci stranického spektra je usnadňováno i tím, že, jak uvádí Liao⁸⁰, není z ideologického a programového hlediska mezi hlavními mongolskými stranami významnějších rozdílů. Častá proměna aktérů tedy nedovoluje označit mongolský stranický systém jako “silný” (strukturovaný) systém. Podle Strmisky se ovšem nelze spokojit s pojetím Sartoriho definice systémové struktury, protože jakákoliv systémová struktura již v sobě zahrnuje, bez ohledu na volební systém, “zformátování” stranického systému a při hodnocení působení volebního a stranického systému je naprosto nezbytné analyzovat diferenciaci “strukturálních dispozic k určitému zformátování systému”.⁸¹

Vzhledem k výše řečenému tedy lze říci, že struktura mongolského stranického systému v sobě nezahrnovala tendenci k vytvoření dvoustranického formátu. Zatímco MACHN ztělesňovala již od počátku zřetelně vymezený pól stranicko-politické soustavy,⁸² v řadách opozičních stran nevznikl žádný subjekt, který by dokázal ztělesnit druhý pól této soustavy. Tato situace vedla v počátečním období k naznačení tendence směřování stranického systému k systému predominantní strany (s rysy ultradominantní strany). Jako reakce na tuto situaci následovala koncentrace roztržitého opozičního tábora, v rámci kterého došlo před volbami 1996 ke vzniku koalice ACh, v níž se spojily nejsilnější opoziční strany. Volby v roce 1996 tak probíhaly de facto jako souboj mezi MACHN a ACh. Výsledek voleb nepotvrdil tendenci směřování k systému predominantní strany a naznačil potenciální tendenci směřování stranického systému směrem k dvoustranickému formátu a bipolaritě zastupované MACHN a ACh.⁸³ Ukázalo se tedy, že v případě koncentrace stranického systému, která by zahrnovala proměnu podoby struktury stranického systému směrem preferujícím dvoustranický formát, by volební systém dokázal svým reduktivním účinkem přispět k prosazení dvoustranického formátu. Tendenci k dvoustranickému formátu potvrdila po volbách 1996 i hodnota indexu efektivního počtu stran, měřící roztržitost stranického spektra, která dosáhla hodnoty 1,85. Tendence k prosazení dvoustranického “zformátování” ovšem byla ukončena před volbami 2000 v důsledku naprosté fragmentace koalice ACh. Ve volbách 2000 tak proti MACHN kandidovaly čtyři subjekty vzniklé rozštěpením ACh. Výsledek voleb, který přinesl drtivé vítězství MACHN, znovu naznačil tendenci k potenciálnímu vytvoření systému predominantní strany. Index efektivního počtu

⁸⁰ Srov. Liao: *Elections and Political Development in Mongolia*, s. 68.

⁸¹ Srov. Strmiska, M. (2001): *Volební systémy a stranicko-politické soustavy: “silné” volební systémy, stranické systémy a Sartoriho “volební zákony”*. Středoevropské politické studie, roč. III, č. 4, on-line text: (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=63>).

⁸² Jako samostatný pól lze označit relevantní uskupení, které se vyznačuje koncentrací nebo akumulací voličské podpory, případně reprezentují rozlišitelnou ideově-politickou opci (srov. Fiala – Strmiska 1998: 214-215).

⁸³ Podle Nováka (1997: 81) se fungování bipolárního systému točí okolo dvou pólů, bez ohledu na počet stran.

stran dosáhl po volbách 2000 hodnoty 1,11 a potvrdilo se, že v případě souběhu více krátkodobých a střednědobých jevů se těžiště tohoto volebního systému může vychýlit takovým způsobem, že jsou disproporčními účinky postiženy mimo třetích i druhé strany v pořadí a vítězná strana je katapultována do role absolutního vítěze.⁸⁴ Reakcí na tuto situaci byla další vlna koncentrace stranického spektra podobně jako před volbami 1996, které zahrnovalo vznik AN, v níž se sloučily spolu s dalšími stranami i dvě největší opoziční mongolské strany, MÜAN a MSDN (ty tvořily páteř koalice ACh, která dokázala zvítězit ve volbách 1996). Před volbami 2004 se AN sloučila se zbývajícími dvěma nejsilnějšími stranami v rámci koalice EO–A, která se postavila MACHN ve volbách 2004. Výraznou koncentrací stranického spektra potvrzovalo pouze 3,2 kandidátů na jeden volební obvod. Výsledek voleb ve kterých MACHN i EO–A získaly shodně po 36 mandátech znovu přiblížil stranický systém ke dvoustranickému formátu (při pohledu na koalici EO–A jako jeden subjekt), což potvrzovala i hodnota indexu efektivního počtu stran, která dosáhla hodnoty 2,22.

Přetrvání dvoustranického formátu i do budoucna by tak v mongolském případě vyžadovalo zachování dostatečně koncentrovaného stranického spektra na straně snažící se konkurovat pozici MACHN. Rozpad EO–A již půl roku po volbách 2004 a začínající fragmentace AN ve spojení s pádem vlády velké koalice MACHN a EO–A (resp. MACHN a AN po rozpadu EO–A) na začátku roku 2006⁸⁵ ovšem naznačují, že by v budoucnu mohlo znovu dojít k obnovení dominantního postavení MACHN, kterému by zřejmě dokázalo zabránit pouze opětovné sjednocení zbývajících opozičních stran. V mongolském případě lze sice z prostorového hlediska hovořit o plnohodnotné soutěži, jak ukázaly výsledky voleb 1996 a 2000, kdy si strany mohly být “jisté” svými voliči pouze ve dvou volebních obvodech, zatímco v dalších přibližně 60 % obvodů musely počítat se výkyvem voličských hlasů mezi 19–46 procent.⁸⁶ I tento fakt ovšem posiloval pozici MACHN, protože právě ona disponovala nejstabilnějším elektorátem, úspěch dalších stran byl založen právě na zisku hlasů nerozhodnutých voličů. To byl ostatně jeden z důsledků úspěchu EO–A ve volbách 2004, ve kterých tato koalice dokázala získat hlasy těchto voličů, zatímco MACHN získala pouze hlasy

Vzhledem k tomu neodporuje tendenci k bipolaritě ani to, že by potenciální druhý pól ztělesňovala koalice ACh.

⁸⁴ Srov. Klíma, M. (2001): *Většinový volební systém: Britské volby 1997 – extrémní vychýlení těžiště volebního systému*, in: Klíma, M.: *Kvalita demokracie v České republice a volební inženýrství*. Praha: Radix, s. 77-90, tu s. 90.

⁸⁵ Srov. Maškarinec, P. (2006): *Mongolsko: od velké koalice k vládě "národní solidarity"*. Mezinárodní politika, roč. 30, č. 3, s. 22-24.

⁸⁶ Srov. Tamir, C. (2004a): *Voter Behavior, Election District Characteristics and Migration*, on-line text: (<http://www.openforum.mn/index.php?cid=126&page=contentslist>).

svých stabilních voličů, což ovšem i nadále znamenalo zisk nejvyššího počtu hlasů pro MACHN. Silné postavení MACHN tedy vede k tomu, že v případě samostatného postupu dalších stran vůči MACHN dochází k jejich téměř naprosté marginalizaci. V případě zachování jednoty opozičních stran, alespoň pro potřeby voleb, by pak mohlo dojít s ohledem na koaliční podobu tohoto subjektu k vytvoření vícestranického formátu, v rámci kterého by i nadále mohl fungovat mechanismus bipartismu.

Závěrem lze říci, že zásadní podmínkou ovlivňující působení mongolského volebního systému byla podoba strukturace stranického systému. V případech, kdy dokázaly strany soutěžící s MACHN vystupovat ve volbách jednotně a strukturace stranického systému v sobě zahrnovala tendenci k vytvoření dvoustranického formátu (1996 a 2004), dokázal volební systém svým reduktivním účinkem přispět k vytvoření dvoustranického formátu, zatímco v opačném případě (2000) nikoliv. Ukazuje se tedy že mongolský volební systém nebyl sám o sobě schopen zabezpečit vznik bipartismu bez současné strukturace stranického systému, která by tuto variantu upřednostňovala.

Literatura a prameny:

- Batbayar, T. (1993): *Mongolia in 1992: Back to One-Party Rule*. Asian Survey, Vol. 33, No. 1, 61-66.
- Caramani, D. (2000): *The Societies of Europe. Elections in Western Europe since 1815. Electoral Results by Constituencies*. London: Macmillan.
- CWRP's mid term strategy document. Ulaanbaatar: Citizens Will–Republican Party.
- Detailed results of election 1992, 1996, 2000 (<http://www.openforum.mn/index.php?cid=188&key=theme>).
- Detailed results of 2004 Parliamentary Election (<http://www.openforum.mn/index.php?cid=202&>).
- Dudáková, B. – Chytilék, R. – Zvára, P. (2006): *Techniky výzkumu výstupů volební soutěže. Druhá generace*. Evropská volební studia, roč. 1., č. 1, s. 3-37, on-line text: (<http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/001/evs1-full.pdf>).
- Fiala, P. – Strmiska, M. (1998): *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal.
- Fish, M. S. (1998): *Mongolia: democracy without prerequisites*. Journal of Democracy, Vol. 9, No. 3, pp. 127-141.
- Fish, M. S. (2001): *The Inner Asian anomaly. Mongolia's democratization in comparative perspective*. Communist and Post-Communist Studies, Vol. 34, No. 3, pp. 323-338.
- Fritz, V. (2002): *Mongolia: Dependent Democratization*. Journal of Communist Studies and Transition Politics, Vol. 18, No. 4, pp. 75-100.
- Heaton, W. R. (1992): *Mongolia in 1991: The Uneasy Transition*. Asian Survey, Vol. 32, No. 1, pp. 50-55.
- Chytilék, R. (2004): *Zkoumání volebních systémů*, in: Chytilék, R. – Šedo, J. (ed.): *Volební*

- systemy. Brno: MPÚ MU, s. 37-63.
- Chytilík, R. – Hušek, P. (2004): *Většinové volební systémy*, in: Chytilík, R. – Šedo, J. (ed.): *Volební systémy*. Brno: MPÚ MU, s. 64-93.
- Chytilík, R. – Hynek, N. (2004): *Semiproporční systémy*, in: Chytilík, R. – Šedo, J. (ed.): *Volební systémy*. Brno: MPÚ MU, s. 94-103.
- IRI (2000): *Mongolia Parliament Election Observation Mission Report July 2, 2000*. Washington, DC: International Republican Institute.
- Kaplonski, C. (2004): *Truth, History and Politics in Mongolia: the Memory of Heroes*. London-New York: RoutledgeCurzon.
- Klíma, M. (1998): *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix.
- Klíma, M. (2000): *Nová volební reforma ve Spojeném království – "AV plus"*. Politologický časopis, roč. 7, č. 1, s. 3–29.
- Klíma, M. (2001): *Většinový volební systém: Britské volby 1997 – extrémní vychýlení těžiště volebního systému*, in: Klíma, M.: *Kvalita demokracie v České republice a volební inženýrství*. Praha: Radix, s. 77-90.
- Kubát, M. (2003): *Postkomunismus a demokracie. Politika ve středovýchodní Evropě*. Praha: Dokořán.
- Liao, H. S. (2004): *Elections and Political Development in Mongolia*, in: Schafferer, Ch. (ed.): *Recent Elections and Political Trends in East Asia*. Haslach/M: East Asia Books, pp. 63-76.
- Maškarinec, P. (2006): *Mongolsko: od velké koalice k vládě "národní solidarity"*. Mezinárodní politika, roč. 30, č. 3, s. 22-24.
- Novák, M. (1997): *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Reynolds, A. – Reilly, B. – Ellis, A. (2005): *Electoral System Design: The New International IDEA Handbook*. Stockholm: International IDEA.
- Rossabi, M. (2005): *Modern Mongolia. From Khans to Commissars to Capitalists*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- SMF (2000): *Politbarometer No. 16, May 2000*. Ulan Bator: Sant Maral Foundation, on-line verze: (<http://www.openforum.mn/index.php?cid=97&rid=85&p=1>).
- SMF (2004a): *Politbarometer No. 21, March 2004*. Ulan Bator: Sant Maral Foundation, on-line verze: (<http://www.openforum.mn/index.php?cid=97&rid=85&p=1>).
- SMF (2004b): *Politbarometer No. 22, June 2004*. Ulan Bator: Sant Maral Foundation, on-line verze: (<http://www.openforum.mn/index.php?cid=97&rid=85&p=1>).
- Sartori, G. (2001): *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Sartori, G. (2005): *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*. Brno: CDK.
- Schafferer, C. (2004): *The 2004 parliamentary election in Mongolia: Big surprises and small victories*, Eastasia, Vol. 3, No. 2, on-line text: (http://www.eastasia.at/vol3_2/article01.htm).
- Schafferer, C. (2005): *The Great State Hural election in Mongolia, June 2004*. Electoral Studies, Vol. 24, No. 4, pp. 741-747.
- Songúlín Eröncij Choró (<http://www.gec.gov.mn/index.htm>).
- Strmiska, M. (2001): *Volební systémy a stranicko-politické soustavy: "silné" volební systémy, stranické systémy a Sartoriho "volební zákony"*. Středoevropské politické studie, roč. III, č. 4, on-line text: (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=63>).
- Sumati, L. (2000): *Back in Total Control*. TOL, 14. 8. 2000, on-line text: (<http://www.tol.cz>).
- Szajkowski, B. (2005): *Political Parties of the World*. London: John Harper Publishing.
- Šedo, J. (2004): *Volební právo a klasifikace volebních systémů*, in: Chytilík, R. – Šedo, J. (eds.): *Volební systémy*. Brno: MPÚ MU, s. 11-36.

- Šedo, J. (2006): *Proporcionalita zastoupení a navrstvující smíšené volební systémy*. Evropská volební studia, roč. I, č. 1, s. 61-91, on-line text: (<http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/001/evs1-full.pdf>).
- Tamir, C. (2004a): *Voter Behavior, Election District Characteristics and Migration*, on-line text: (<http://www.openforum.mn/index.php?cid=126&page=contentslist>).
- Tamir, C. (2004b): *Election analysis*, on-line text: (<http://www.openforum.mn/index.php?cid=126&page=contentslist>).
- The Constitution of Mongolia (<http://www.isop.ucla.edu/eas/documents/mon-const.htm>).
- The Law on the State Great Hural Elections of Mongolia (<http://www.gec.gov.mn/>).